

א. העבודה כערך וכחוויה לעובדת.

שיר העבודה והמלאכה | חיים נחמן ביאליק

חיים נחמן ביאליק

משורר, סופר, מסאי, מתרגם,
עורך ומו"ל (1873-1934)

מי הכין לנו פֶּנֶת גַּג,
גִּדְרֵ לָגוֹן, לַפָּרֶם סִיג,
וּמִי טָרַח וּמִי דָאָג
לְכַבוֹד שַׁבָּת, לְכַבוֹד הַחֵג?

לְמִי תוֹדָה, לְמִי בְרָכָה?
לְעִבּוּדָה וְלַמְלָאכָה!

עַל כֵּן נַעֲבֹד, עַל כֵּן נַעֲמַל
תָּמִיד, בְּכֹל יְמֵי הַחַל.
כְּבִד הָעֵל, נַעֲמִים הָעֵל!
וּבַעֲת הַפְּנֹאֵי נָשִׁיר בְּקוֹל

שִׁירֵי תוֹדָה, שִׁירֵי בְרָכָה
לְעִבּוּדָה וְלַמְלָאכָה!

מִי יִצְיִלְנוּ מִרְעֵב?
מִי יֵאָכִילְנוּ לֶחֶם רֵב?
וּמִי יִשְׁקֵנוּ כּוֹס חֶלֶב?
לְמִי תוֹדָה, לְמִי בְרָכָה?

לְעִבּוּדָה וְלַמְלָאכָה!

מִי יִתֵּן לָנוּ כְּסוּת בְּקֶרֶ?
וּמִי בְּחֹשֶׁךְ יִתֵּן אוֹר?
מִי יַעֲלֵ מִיָּם מִן הַבּוֹר?
לְמִי תוֹדָה, לְמִי בְרָכָה?

לְעִבּוּדָה וְלַמְלָאכָה!

וּמִי נִטֵּעַ עֵצִים בְּגוֹן,
לְפָרִי וּלְצֵל, כָּל מִין וְזוֹן,
וּבְשָׂדוֹת זֶרַע דָּגוֹן?
לְמִי תוֹדָה, לְמִי בְרָכָה?

לְעִבּוּדָה וְלַמְלָאכָה!

להאזנה לשיר

"למי תודה, למי ברכה" - למי מודים ואת מי מברכים כאשר מברכים את העבודה והמלאכה?
חישבו על המקצועות השונים המאפיינים חברה ומשק. אילו עבודות ומלאכות, מוכרות וחיוניות,
אינן מופיעות בשיר? מדוע מקצועות אילו אינם זוכים להבעת 'תודה וברכה' בשיר? מה הופך
עבודה למוערכת יותר או פחות?

לאילו מקצועות ותפקידים מתייחסים היום כפי שביאליק התייחס לעבודה ולמלאכה?
לאיזה מקצוע בן ימינו תרצו להוסיף בית בשיר? על מה צריך לומר 'תודה וברכה' בתחום זה?

שאלות לדיון

אבוקדו ישראלי. גאווה | מאיה רונן

... במשק סנש מגדלים אבוקדו כבר משנות ה-70 של המאה שעברה. "סבא שלי גידל, אבא שלי גידל והיום אני מגדל", אומר [ניצן] סנש, שאחרי שירותו הצבאי למד אגרונומיה. ...

משק סנש הוא משק עם היסטוריה. הסב, שאול סנש, עלה לארץ מהונגריה לאחר ששרד את אושוויץ. "בדור שלו החלום על ציונות היה מילה נרדפת לחקלאות. סבא וסבתא שלי חלמו להקים את המדינה ולעשות בה חקלאות".

והוא [ניצן סנש] עצמו נולד, כאמור, לאבוקדו: "מאז שאני זוכר את עצמי אני במטע, כבר בגיל חמש יושב על מיכל אבוקדו שקטפתי. לשבת על הכנף של הטרקטור, לעשות עם אבא סיבוב 3-4 פעמים בשבוע לפתוח את ההשקיה במטע - אלו חוויות שיצקו בי מין גאווה כזאת, שליחות. הייתי ילד, אבל הרגשתי שאני מיוחד ועושה משהו חשוב, משהו שמשנה. זה מילא אותי ועיצב את האישיות שלי בצורה מאוד עמוקה". ... "סבא החדיר בנו את התורה של חקלאות וציונות. זאת הצוואה שהוא השאיר ואני לוקח על עצמי להגשים אותה".

... מבחינתו, חקלאות היא גם חינוך. "ככה למדתי לקום מוקדם ולעמוד בזמנים, לעשות עבודה כמו שצריך בצורה מסודרת, למדתי הגינות ואחריות, להתייחס לסביבה בצורה מכבדת, לא להשליך, לא ללכלך, לשמור על העולם והוא ישמור עלינו. זאת הצוואה של סבא - קודם כל חקלאות. להעביר אותה מדור לדור בצורה הכי טובה שאפשר".

מבחינתו, הדבר הקשה ביותר בחקלאות הוא קבלת החלטות בתנאים של אי ודאות. "במשך שנה שלמה אנחנו קמים בבוקר, גוזמים, משקים, קוטמים, מדשנים, מביאים דבורים שיעשו האבקה ודואגים שיהיו לאבוקדו כל התנאים שבאפשרותנו לתת. מבחינה כלכלית, מסובך לנהל עסק כזה, כי יכול להיות שפתאום תבוא קרה, או יבוא שרב, ולא משנה כמה עשינו את הכי טוב שלנו, משהו שלא קשור אלינו בא והחריב את כל היבול. זה כמו רולטה. כשצריך לקנות טרקטור, לך תדע אם תצליח להחזיר את ההשקעה. ...

עץ אבוקדו שניטע בקרקע יחזיר את ההשקעה רק אחרי 11 שנים. "איזה אדם בר דעת יבוא וישקיע בחקלאות כשלוקח כל כך הרבה זמן לראות ממנה רווח?", הוא אומר, אבל יודע על בשרו שחקלאים הם אנשים שמאמינים בדרכם.

מתוך: מגזין 'דבר' (31.3.22)

- מה ניתן ללמוד על עצמינו מתוך ההתנסות בעבודה הפיזית בחקלאות? באיזו עוד מקצועות ו/או מלאכות אפשר ללמוד דברים דומים? ?
- האם הקשר בין חקלאות וציונות מובן מאליו? מה הקשר בין השניים לדעתך? ?

שאלות לדיון

העבודה | אהרון דוד גורדון (עיבוד מתוך דבריו, תרע"א, 1911)

ומי חושב על זה? מי מרגיש את זה? אין לנו עבודה, – ואין אנחנו מרגישים כלל בחסרונה. אין אנחנו מרגישים בזה אפילו בשעה שאנחנו מדברים על דבר תחייה לאומית. אין העבודה חסרה לנו לא רק בתור כוח מקשר את האדם אל האדמה וקונה את האדמה, כי גם אם בתור כוח עיקרי בבריאת כל תרבות לאומית. אין לנו ארץ, אין לנו לשון חיה, אין לנו תרבות חיה, – את זה לפחות אנו מרגישים, את זה אנו מכירים, אם בהכרה ברורה או לא ברורה, לזה לפחות אנו מבקשים דרכים לעשות מה שצריך ואפשר לעשות. אבל אם אין לנו עבודה – מה בכך? יעבוד איוואן, יעבוד יוהאן, יעבוד מוסטאפה, ואנחנו – אנחנו נברא תרבות, אנחנו ניצור יצירות לאומיות, אנחנו נמליך בעולם את הצדק המוחלט.

... התרבות החיה הלא היא מקיפה את כל החיים. כל מה שהחיים בוראים לשם החיים הרי הוא תרבות. עבודת אדמה, בניין בתים וכל מיני בניינים, סלילת דרכים וכו' וכו' – כל עבודה, כל מלאכה, כל מעשה הרי הם תרבות. זהו יסוד התרבות, החומר שלה. הסדר, האופן, הצורה, כיצד כל הדברים נעשים – הרי הם צורת התרבות. ומה שמרגישים, חושבים, חיים העושים בשעת עשייתם ושלא בשעת עשייתם והיחסים הנולדים מתוך כל אלה, בצירוף הטבעי החי בתוך כל אלה, הכול – הרי אלה רוח התרבות. מאלה ניזונה התרבות העליונה – המדע, האמנות, האמונות והדעות, השירה, המוסר, הדת. התרבות העליונה, או התרבות במובנה המצומצם, זו שאליה בייחוד מתכוונים בשעה שמדברים אצלנו על דבר תרבות, הרי היא החמאה של התרבות בכלל, של התרבות במובנה הרחב. אבל האפשר לעשות חמאה בלי חלב? או היעשה אדם חמאה מחלב של אחרים – והחמאה תהיה כולה שלו?

... מה כל זה בא ללמדנו?

אהרון דוד גורדון

חלוץ בעליה השנייה,

הוגה דעות (1856-1922)

עם, אשר נקרע כולו מעל הטבע, אשר במשך אלפיים שנה היה כלוא בתוך החומות; עם, אשר הורגל לכל מיני חיים, רק לא לחיי עבודה מדעת עצמו ובשביל עצמו, – עם כזה לא יוכל בלי התאמצות כל כוח רצונו לשוב להיות עם חי, טבעי, עובד. העיקר חסר לנו. חסרה לנו העבודה, – לא עבודה מהכרח, כי אם עבודה, שהאדם קשור אליה קשר אורגני, טבעי, ושהעם קשור על ידה אל אדמתו ואל תרבותו, הצומחת מאדמתו ומעבודתו. ... עם חי יש לו תמיד רוב גדול, שהעבודה היא להם טבע שני. לא כן אנחנו. אנחנו כולנו מואסים בעבודה, ואפילו העובדים אינם עובדים אלא מתוך הכרח ומתוך תקוה בלתי פוסקת להיחלץ ממנה בזמן מן הזמנים ולחיות 'חיים טובים'. צריכים אנחנו לבלי לרמות את עצמנו, צריכים אנחנו לראות בעיניים פקוחות, עד כמה אנחנו לקויים במובן זה, עד כמה העבודה נעשתה זרה לרוחנו לא רק במובן הפרטי, כי אם גם במובן הלאומי.

שאלות לדיון

מה טוען גורדון בנוגע ליחסם של היהודים אל עבודת כפיים? האם טענתו מוצדקת לדעתך?
האמירה של גורדון היא אמירה ביקורתית. מה מפריע לגורדון במצב הקיים? באיזו מידה המצב דומה בימינו? האם מצב זה הוא באמת בעייתית? האם מדובר בעניין חשוב?

ועתה נניח, כי כבר יש לנו באיזה מקום קיבוץ של יהודים, האם ישתנה הדבר הזה מעצמו? האם יבוא מעצמו שינוי בטבע נפשנו בלי ריפוי יסודי? האם לא יבכרו [יעדיפון] תמיד היהודים שלנו את התגרנות, הרוכלות, המסחר, התיווך, ובייחוד עסקים, שאחרים יעבדו והם ינהלו את העסק? ואפילו אם החיים יכריחו חלק ידוע מהם לעבוד, הלא בכל אופן יבחרו המוכרחים לעבוד את העבודות שבערים, שיש שם יותר מקום לעשות עושר ובכלל להיפטר מן העבודה, אם לא יבחרו לעבוד בארצות אחרות, יותר עשירות. והאדמה תהיה גם אז נעבדת רובה ככולה בידי זרים, ובכלל תהיינה גם אז העבודות העיקריות רובן ככולן נעשות בידי זרים. האם זהו מצב טבעי של עם חי?

שאלות לדיון

מה השיקול המרכזי בבחירת עבודה לדעת גורדון? האם שיקול זה נכון רק לגבי יהודים? האם הוא נכון גם בימינו?
מדוע מצב בו האדמה מעובדת על ידי זרים הוא מצב לא תקין המצריך ריפוי?
עד כמה התיאור של גורדון תואם למציאות בישראל בימינו? האם וכיצד התנדבות קצרת טווח בחקלאות מציעה תיקון לקשיים ולאיתגרים העולים מדברי גורדון?

הסבירו את משל החמאה והחלב שמציע גורדון: מהי החמאה? מהו החלב? מה גורדון מנסה לומר על הקשר ביניהם?

מה מהשניים (חמאה, חלב) חשוב יותר לדעתו? ומה דעתך על כך?
כיצד המציאות בשדה העבודה משפיעה על שדה התרבות הישראלית בימינו?